Regels remmen elektronisch verkeer

Er is een merkwaardig verschil in het succes van verschillende vormen van elektronische communicatie: terwijl videotex en EDI (Electronic Data Interchange) moeizaam van de grond komen, groeien fax en bulletinboards onstuitbaar. Hoe zou dat toch komen?
Videotex ontstond zo 'n twaalf jaar geleden. Engeland en Frankrijk begonnen met videotex. De Nederlandse PTT deed ook mee onder de naam Viditel. De PTT's zochten in de jaren zeventig naar uitbreiding van het gebruik van telefoonlijnen en ontwierpen een eenvoudig videotex beeldschermapparaat, dat via een 1200/75 bps modem werd verbonden met een centrale computer. Met een goedkoop abonnement kon je gratis of tegen betaling zoeken naar informatie. De televisiefabrikanten plaatsten videotex schakelingen in tv's, wat teletekst, waarbij de informatie gratis met het televisiesignaal wordt meegezonden mogelijk maakte. Teletekst was redelijk succesvol maar videotex had alleen enig succes in Frankrijk. De Franse PTT stimuleerde namelijk het gebruik door kastjes, Teletel genaamd gratis bij mensen thuis te plaatsen ter vervanging van hun telefoonboeken. Het Nederlandse Viditel probeerde het eerst met huiselijk en vervolgens met zakelijk gebruik, maar ondanks alle pogingen heeft deze oplossing na twaalf jaar zijn probleem nog steeds niet gevonden. Edi heeft iets meer succes gehad, maar ook dat komt moeilijk van de grond.
De tegenstelling tussen de invoering van videotex/EDI en die van de fax is onvoorstelbaar groot. Zonder veel stimulering door de PTT's rijst na enkele jaren het aantal faxen de pan uit. Bij telefonische bestelling vraagt men een confirmatie per fax. Veel mensen sturen je tegenwoordig liever iets per fax dan via de post. Omdat ik (nog) geen fax heb, valt me op dat veel mensen eerst mijn faxnummer vragen voordat ze genoegen (moeten) nemen met mijn telefoonnummer of adres. Het voordeel van een fax is natuurlijk dat je altijd je boodschap kwijt kan. De faxen fiksen het snel en direct. Een telefoongesprek kost vaak meer, zeker internationaal, en de overgezonden fax is min of meer wettig bewijsmateriaal.
Bulletinboards (centrale PC's die iedereen kan bellen) zijn in de jaren zeventig in de VS opgezet door enthousiaste programmeurs: de hackers. Door de opkomst van de PC begin jaren tachtig en de beschikbaarheid van modems hebben bulletinboards een enorme vlucht genomen ook in Nederland. Niemand heeft waarschijnlijk een idee van de verspreiding van hun gebruik. Ze zijn te gebruiken voor elektronische uitwisseling van politieke en godsdienstige ideeën, afspraakjes, babbelboxen, distributie van programmatuur enzovoort. Je kunt op bestelling de nieuwtjes in bulk toegestuurd krijgen en die op je gemak bekijken. Bulletinboards wisselen 's nachts onder goedkoop telefoontarief door het hele land berichten uit.
De deelnemers aan een bulletinboard stimuleren elkaar om mee te doen op een sympathieke manier, die doet denken aan de contacten tussen radiozendamateurs. Er is een apart jargon ontstaan, waaronder pictogrammen (meestal gezichten) gevormd met letters. Bijvoorbeeld:
:) betekent lachen,
:))) brullen van het lachen en

:(sip kijken,
te begrijpen door het hoofd negentig graden tegen de klok in te draaien. Het bijzondere is ook dat er (nog) vrijwel geen sprake is van commerciële exploitatie. Sommige exploitanten vragen een kleine contributie voor regelmatig gebruik, maar ik weet niet of ze betaling daarvan echt controleren.
De meeste mensen zullen thuis wel een PC en een modem hebben en dan kun je zo aan de slag met wat gratis programmatuur van een collega bulletinboard. Als het goed loopt, huur je een extra telefoonlijn op kosten van een of andere vereniging; alleen de bellers betalen telefoontikken. Ik kan me best voorstellen dat het zijn van de sysop (system operator) van een bulletinboard je een veel grotere kick geeft dan welk spelletje of programmeerwerk ook. Zo ontstaan in korte tijd enorme informele communicatienetwerken, zonder dat iemand het ziet en zonder ook maar enige regelgeving of stimulering van officiële instanties.
Interessant is dat een analoge ontwikkeling zich in de jaren zeventig voordeed bij mijn laatste werkgever (aangeduid met drie blauwgestreepte letters), die alles altijd zorgvuldig plant. In de jaren zestig waren nogal wat vaste internationale verbindingen tussen grote computers gelegd voor de uitwisseling van ontwikkelingsprogrammatuur en bestanden. Enkele enthousiastelingen begonnen in hun vrije tijd programmatuur te maken voor e-mail tools en 'computerconferenties'. Dat verspreidde zich als een olievlek: binnen enkele jaren waren meer dan 5 duizend grote computers aangesloten en konden zo'n 250 duizend mensen wereldwijd direct met elkaar 'praten'. Het verhaal gaat dat het hogere management daar pas in 1981 achter kwam, toen iemand suggereerde dat informele netwerk te gaan gebruiken voor de ontwikkeling van programmatuur voor de net geannonceerde PC. (Toen schijnt een onderzoekscommissie te zijn ingesteld om te kijken of dat netwerk niet moest worden geleid door managers, maar daarvan heeft men wijselijk afgezien.)
Als je vandaag de dag mensen ziet staren naar een beeldscherm, zijn ze meestal bezig met elektronisch communiceren en dat is heel wat anders dan kantoorwerk. Mijn conclusie is dan ook dat elektronische communicatie prima werkt, vooral als je er maar niets voor regelt. Gewoon de verbindingen leggen en dan ontstaat het vanzelf. Als je het een gereglementeerd keurslijf geeft wat nodig is voor toepassingen met gestructureerde gegevens hebben mensen daaraan kennelijk niet zoveel behoefte dat ze uit vrije wil meedoen. In de elektronische wereld heerst blijkbaar een sterke vorm van democratie waarin alleen gebeurt wat de mensen willen.
Toch is ook hier enige vorm van reglementatie gewenst: een moderator die het geheel enigszins in goede banen leidt want elektronische communicatie is ook gemakkelijk te misbruiken. Men wijt bijvoorbeeld de recente golf van virussen aan het ontstaan van gespecialiseerde bulletinboards die de broncode van virussen en zelfs tools daarvoor uitwisselen. Want, als computers met elkaar verbonden zijn is niets onmogelijk.

Hein van Steenis (Computable 24 april 1992)